

Lada SADIKOVIĆ¹

Značaj zaštite ljudskih prava za prevenciju kriminaliteta

Significance of Protection of Human Rights for Crime Prevention

Sažetak

BiH je kao što je poznato, 12. jula 2002. godine ratificirala Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava. Time je naša država uz prihvatanje ljudskih prava koja su sadržana u Konvenciji prihvatila i sve evropske mehanizme za zaštitu ljudskih prava. Ovom prilikom poseban značaj imaju ona ljudska prava iz Konvencije koja obavezuju državu BiH da stvara i unapređuje pravosuđe ali i sve druge organe države čija je osnovna svrha da sprječavaju svaki oblik kriminaliteta.

Ključne riječi: ljudska prava, prevencija, kriminalitet

Summary

On 12. th of July 2002. Bosnia and Herzegovina has ratified the European convention for protection of human rights. Our State has accepted not only the rights of Convention but the whole European mechanism for protection of human rights. In this case special meaning have those rights, that obligates the state Bosnia and Herzegovina to create and to promote judiciary, but also the whole other state's institutions, which the basic purpose is to prevent every form of crime.

Key words: human rights, prevention, crime

¹ Dr. sc., viši asistent na Fakultetu kriminalističkih nauka Univerziteta u Sarajevu

U savremenom dobu moguće je govoriti o brojnim načinima da se spriječe pojave kriminaliteta u društvu. U tom smislu svakako bi se moglo mnogo toga učiniti i u našem bosanskohercegovačkom društvu s obzirom na okolnost da u našoj zemlji još uvijek nije izgrađena savremena demokratska i socijalna država niti je razvijena ona demokratska, politička i pravna kultura koja karakteriše danas najrazvijenije zemlje Evrope i Amerike. Očito je da bi se u tom pogledu, uz međunarodnu zajednicu, mogle više nego dosad angažirati škole, porodice, lokalne zajednice i možda neke druge društvene institucije koje bi se bavile baš prevencijom kriminaliteta. «Osim trke za počiniteljima kaznenih djela radi kvalitativnog odmaka od postojećeg načina rada treba organizirati sustavno bavljenje uvjetima, koji pogoduju nastanku i razvitku kriminaliteta na lokalnoj i državnoj razini i na osnovu toga koncipirati provođenje organiziranih preventivnih mjera i aktivnosti (socijalne i situacijske prevencije)». ²

Međutim, ipak, još uvijek, u Bosni i Hercegovini, kao uostalom i svim drugim evropskim državama, treba najviše očekivati od same države kao organizacije koja prema Maksu Veberu «raspolaze monopolom legitimne prisile». Istina je – kako to ističe P. Canivez – da se država često koristi silom i da strah od kažnjavanja igra veliku ulogu u poštivanju određenih obaveza. ³ Taj monopol kojim raspolaze svaka pa i naša bosanskohercegovačka država podrazumijeva u prvom redu postojanje savremeno organizirane policije, različitih sigurnosnih službi, inspeksijskih i drugih sličnih institucija. Sve te institucije, ukoliko su dobro organizirane postavljene i integrirane, već samim svojim postojanjem djelovati preventivno na nastanak različitih oblika zločina. Ovo bi drugim riječima značilo da građani moraju biti uvjereni da je državni aparat osposobljen da, u svakom trenutku, djeluje vrlo brzo, odlučno i efektivno na suzbijanju svakog pokušaja zločinačke radnje. Država prije svega mora posjedovati određene kvalitete koji se ogledaju u stepenu razvijenosti i stabilnosti političkih, ekonomskih, kulturnih, socijalnih, imovinskih i drugih odnosa u društvu. ⁴

² Irena Cajner – Mraović, Vladimir Faber, Goran Volarević, Strategija djelovanja policija u zajednici, Zagreb 2003., str. 76

³ Patrice Canivez, Odgojiti građanina, Pravni centar, Fond Otvoreno društvo BiH, 1999., str. 23

⁴ «Država koja je u privrednoj krizi, u kojoj vladaju nestašica hrane, ekonomski potresi i nezaposlenost, nije u stanju da poštuje svoje obaveze u odnosu na socijalna prava, prava na rad, prava na dostojan život, prava na hranu i druga osnovna prava. Država

Iskustva savremenog pravnog i političkog razvoja u Evropi pokazuju da najviše uspjeha u prevenciji svakog oblika kriminaliteta pokazuju upravo one evropske države koje su se već dovoljno afirmirale kao funkcionalne demokratske i pravne države «u kojima se u odgajanju građana treba prenositi duh slobodnog pristajanja na poštivanje zakona i smisla za jednakost». ⁵ Upravo zato ulazak BiH u Savjet Evrope, koji je izvršen 24. aprila 2002. godine, označio je uz ostalo i novu daleko povoljniju poziciju naše države da vrši prevenciju kriminaliteta na prostoru nene jurisdikcije. Naime, umjesto odredbe koju sadrži Ustav Bosne i Hercegovine da se u Bosni i Hercegovini izravno primjenjuju ljudska prava i osnovne slobode sadržane u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava, sada se u našoj državi primjenjuju i svi kontrolni mehanizmi Evropske konvencije među kojima svakako najveću ulogu ima Evropski sud za ljudska prava sa sjedištem u Strasbourgu.

Ulazak u Savjet Evrope općenito pretpostavlja određeni stepen afirmacije principa vladavine prava i zaštite ljudskih prava. Prema Statutu Savjeta Evrope država koja pristupa Savjetu Evrope «priznaje princip vladavine prava i princip prema kojem svako lice pod njenom jurisdikcijom mora uživati ljudska prava i temeljne slobode te se obavezuje da će iskreno i djelotvorno saradivati na postizanju cilja određenog u poglavlju I»,⁶ što znači na ostvarenju većeg jedinstva između članica Savjeta Evrope radi očuvanja i unapređivanja ideala i principa koji su zajedno naslijeđe evropskih država.

Međutim, prijem u Savjet Evrope ima za Bosnu i Hercegovinu veći značaj nego za druge države, s obzirom na okolnost da je tokom rata koji je protiv nje vođen tokom 1992- 1995. godine, došlo do, ne samo masivnih povreda ljudskih prava nego i destrukcije demokratske države kakvu je priznala međunarodna zajednica početkom 1992.

koja se nalazi u ratu, ili koju potresaju unutrašnji neredi, kriminalitet, korupcija i slične pojave ne može pružiti kvalitetnu zaštitu pravu na život, tjelesni integritet, lično dostojanstvo, pravnu jednakost i slično. Svi potresi unutar društva (države) u velikom stepenu negativno utiču na stanje ljudskih prava. » Ljubomir Stajić, Osnovi bezbjednosti, Beograd 2003.

⁵ Patrice Canivez, Odgojiti građanina, Fonf Otvoreno društvo BiH, 1999., str. 22

⁶ «Svaka članica Savjeta Evrope priznaje načelo vladavine prava i načelo prema kojem svaka osoba pod njezinom jurisdikcijom mora uživati ljudska prava i temeljne slobode, te se obavezuje da će iskreno i djelotvorno saradivati na postizanju cilja određenog u poglavlju I». – Član 3 Statuta Savjeta Evrope

godine. Ulazak, na taj način, u evropski sistem zaštite ljudskih prava pružio je Bosni i Hercegovini, kao i svim drugim evropskim državama, velike mogućnosti za, ne samo efikasnu zaštitu ljudskih prava, nego i za razvoj same države.

Naime, ono što je posebno zanimljivo i što ima najveći značaj danas za bosanskohercegovačku državu i za sve pojedince čija prava je dužna da osigurava, jeste čitav niz obaveza koje je prijemom u Savjet Evrope i ratifikacijom Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava prihvatila država BiH. Ove obaveze imaju, bez sumnje, najveći značaj za Bosnu i Hercegovinu s obzirom na okolnost da država Bosna i Hercegovina nije - kao što je to općepoznato - dovoljno izgrađena, modelirana i formirana kao pravna i demokratska država. Prema tome, primjena Evropske konvencije u državama i obaveza zaštite ljudskih prava iz člana 1 Konvencije, podrazumijeva i ukupnu rekonstrukciju, kompletiranje i osavremenjivanje strukture i organizacije države, da bi ona bila u stanju da ostvaruje prava iz Konvencije. U stvari, svuda tamo gdje je država potpisala obavezu da će osigurati zaštitu određenih prava, potrebno je osigurati sve institucijske i kadrovske pretpostavke da država odgovori toj obavezi. U većini slučajeva poštivanje ljudskih prava prvenstveno je osigurano djelovanjem policije i ispunjava se na dva načina:

- «Pozitivan: da održava mir i sigurnost u društvu, sprječavajući i istražujući kaznena djela. Na taj način policija zaštićuje građane čija su ljudska prava ugrožena protupravnim djelovanjem drugih, a istovremeno osigurava opće uvjete za uživanje ljudskih prava. Nasuprot tome, u vrijeme nereda i izvanrednih situacija, kada se ljudska prava masovno ugrožavaju, sposobnost države da skrbi za njihovu zaštitu je znatno smanjena.
- Negativan: Mnogo očigledniji način zaštite ljudskih prava je njihovo poštivanje od strane policije. To prvenstveno znači da policija provodi svoje ovlasti poštujući ljudska prava. Na takav način policija može ispunjavati svoje osnovne zadaće, a istovremeno izgrađivati svoj ugled među građanima, što predstavlja preduvjet za uspješno djelovanje policije. Ukoliko policija ne poštuje ljudska prava, pa makar se to događalo samo

povremeno, nepovjerenje i strah mogli bi stvoriti jaz između policije i građana kojima služe». ⁷

Općenito, to znači da postoji jako mnogo ljudskih prava u Konvenciji koja traže ne uzdržavanje države Bosne i Hercegovine od određenog djelovanja, kojim bi bilo moguće povrijediti ljudska prava, nego potrebu da se aktivno angažira na stvaranju demokratskih, socijalnih, kulturnih i drugih uvjeta neophodnih za zaštitu ljudskih prava.

Ljudska prava predstavljaju «određeni standard, odnosno minimum opštih pretpostavki koje je potrebno ispuniti da bi se svakom ljudskom biću obezbjedio minimum lične bezbjednosti». ⁸

Pristupanjem Savjetu Evrope država Bosna i Hercegovina je prihvatila obavezu da mora prihvatiti savremene ekonomske i druge kompetencije i, naravno, institucije, kroz koje bi mogla ostvariti te obaveze. U tom smislu Bosna i Hercegovina mora da, što je moguće prije, uz sve drugo, izgradi valjan upravno-policijski aparat, koji će osigurati da se zaštiti pravo na život, na slobodu, i druga ljudska prava iz Evropske konvencije, ali i da ostvari i određeno preventivno djelovanje u oblasti kriminaliteta koje je svojstveno svakoj savremenoj pravnoj i demokratskoj državi u Evropi danas.

«Moderne policije (i društva) kriminalističku prevenciju definiraju kao ukupnost svih državnih, privatnih i drugih mjera i aktivnosti usmjerenih na sprječavanje činjenja kaznenih djela i smanjenje posljedica kaznenih djela (materijalnih, psihičkih i fizičkih), a na listi prioriteta policijskih poslova smještaju je u sam vrh, a za kreatore i organizatore provođenja poslova prevencije određuju se najiskusniji i

⁷ Davor Gjenero, Stjepan Glušić, Ranko Helebrant, Saša Lalić, Policija i ljudska prava, Ministarstvo unutarnjih poslova i Helsinški odbor za ljudska prava, 2002., str. 16-17

⁸ «S druge strane, kompleks ljudskih prava je prvenstveno vezan za državu. Njime se reguliše međusoban odnos između države i pojedinca. U tom smislu, savremene države su na sebe preuzele obavezu da se staraju o sprovođenju ljudskih prava. Ovo staranje obuhvata različite obaveze kojima je država vezana u ovoj oblasti. Prije svega, država se obavezuje da sama neće kršiti zajamčena ljudska prava, to jest sama postavlja granice svog suvereniteta u odnosu na pojedinca. Od države se dalje traži garancija da ljudska prava neće kršiti drugi društveni subjekti i pojedinci i da će preuzeti akciju na sprječavanju i sankcionisanju takvih pokušaja. I na kraju, pred državu se iznosi zahtjev da aktivno učestvuje i omogućiti uslove za korištenje određenih prava, prije svega, ekonomskih i socijalnih. » Ljubomir Stajić, Osnovi bezbjednosti, Beograd 2003., str. 324

najkvalitetniji policijski (kriminalistički) službenici s najvišim policijskim zvanjima i stručnom spremom». ⁹

Postoje, međutim, izvjesni argumenti da se u cilju smanjenja stope kriminaliteta mora ponekad ići na uštrb ljudskih prava. Upravo se tu u najvećoj mjeri ogleda veza između ljudskih prava i policije kojoj je pored čuvanja javnog reda i mira kao i otkrivanja i sprječavanja kriminala jedan od temeljnih zadataka i zaštita ljudskih prava.

«Policija ima zadatak da štiti ljudska prava i ona to radi generalno održavajući društveni poredak tako da ljudska prava mogu da uživaju svi slojevi, i kada dođe do ugrožavanja socijalnog mira tada je i mogućnost države da održi i obezbjedi poštovanje ljudskih prava umanjena ili onemogućena». ¹⁰

Obaveza usaglašavanja pravosudnog i pravnog sistema Bosne i Hercegovine sa Evropskom konvencijom predstavlja implicitno potrebu da se prihvate brojne obaveze, od kojih svakako najveći značaj imaju one obaveze koje će biti podsticaj državi Bosni i Hercegovini da ukloni strukturalne neusklađenosti, diskriminacijsku i segregacijsku organizaciju države, da osavremeni postojeći spisak kompetencija države iz Ustava Bosne i Hercegovine.

Članstvo u Savjetu Evrope pretpostavlja mogućnost i potrebu Bosne i Hercegovine:

- da se uključi u domen sudske i pravne saradnje među državama članicama Savjeta Evrope,
- da prihvati i ratificira brojne konvencije koje su tokom proteklih decenija pripremljene u okviru institucija Savjeta Evrope, što bi nesumnjivo osnažilo princip vladavine prava,
- da obogati pravni sistem Bosne i Hercegovine koji je, kao što je poznato, vrlo nerazvijen i ne odgovara ciljevima privrednog i svakog drugog razvoja naše države,
- da kompletira svoje nacionalno zakonodavstvo i usaglasi svoj pravni sistem sa evropskim standardima u različitim oblastima kao što su krivično, građansko, komercijalno i drugo pravo,

⁹ Irena Cajner – Mraović, Vladimir Faber, Goran Volarević, Strategija djelovanja policija u zajednici, Zagreb 2003., str. 76

¹⁰ Bojan Đurić, Plava strana ljudskih prava, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2002., str. 65

- da prihvati pravo koje bi odgovaralo tržišnoj ekonomiji, privatnom vlasništvu i ostvarivanju opće dobrobiti, i
- da u potpunosti iskoristi «evropski sudski prostor» koji je posljednjih decenija stvoren u Evropi, kako bi se podstakla borba protiv terorizma i uopće međunarodnog kriminala.¹¹

Ovom prilikom posebno treba naglasiti okolnost da svi ovi složeni i delikatni zadatci nisu samo obaveza Bosne i Hercegovine, nego su to ujedno i obaveze međunarodne zajednice. Naime, prema članu 1 Statuta Savjeta Evrope, Bosna i Hercegovina će ove ciljeve ostvariti «pomoću organa Vijeća», i to «raspravljanjem pitanja od zajedničkog interesa, sklapanjem sporazuma i usvajanjem zajedničke akcije na ekonomskom, socijalnom, kulturnom, znanstvenom, pravnom i administrativnom polju, kao i očuvanjem i razvojem ljudskih prava i osnovnih sloboda».¹²

Znači, u današnjem trenutku razvoja našeg društva, kada se sve intenzivnije naglašava potreba unapređenja ustavnog i pravog sistema, potrebno je u prvi plan staviti zadatak izgradnje savremene pravne države kao neophodnog uvjeta da se, uz sve ostale funkcije, uspješno ostvari i prevencija kriminaliteta u državi Bosni i Hercegovini. Jer, «temeljna je želja svakog bića dakle očuvanje vlastitog postojanja a njegova najlegitimnija težnja jeste težnja ka sigurnosti».¹³

Literatura

1. CAJNER – MRAOVIĆ Irena, Vladimir Faber, Volarević Goran, Strategija djelovanja policija u zajednici, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb 2003.
2. CANIVEZ Patrice, Odgojiti građanina, Pravni centar, Fond Otvoreno društvo BiH, 1999.
3. CRAWSHAW Ralph, Barry Devlin, Williamson Tom, Human Rights and Policing, Kluwer Law International, 1998.

¹¹ Vidi, dr. Ć. Sadiković: Ustav BiH i Evropska konvencija, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, 2003. godina, str. 471-472

¹² Statut Savjeta Evrope, član 1

¹³ Patrice Canivez, Odgojiti građanina, Pravni centar, Fond Otvoreno društvo BiH, 1999., str. 71

4. ĐURIĆ Bojan, Plava strana ljudskih prava, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2002.
5. GJENERO Davor, Gluščić Stjepan, Helebrant Ranko, Lalić Saša, Policija i ljudska prava, Ministarstvo unutarnjih poslova i Hrvatski Helsinški odbor za ljudska prava, Zagreb 2002.
6. HADŽIĆ Miroslav, Zaštita ljudskih prava u vojsci i policiji, Centar za civilno-vojne odnose, Beograd 2003.
7. PRELEVIĆ Dragan, u saradnji sa Vladimirom Vukotićem, Milovanom Miličevićem, Aleksom Ivanovćem, Policija i ljudska prava, Centar za demokratiju i ljudska prava, Podgorica 2003.
8. SADIKOVIĆ Čazim, Ustav i Evropska konvencija, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, 2003.
9. STAJIĆ Ljubomir, Osnovi bezbjednosti, Policijska akademija, Beograd 2003.